

Balogh András

A JAPÁN URALOM DÉLKELET-ÁZSIÁBAN A II. VILÁGHÁBORÚ ÉVEIBEN

Japán elfoglalja az európai és amerikai gyarmatokat

A II. világháború mindenfajta elemzés és értékelés szerint drámai változásokat hozott Délkelet-Ázsia egészében. A változások kiterjedtek a politikai, a gazdasági, az erkölcsi és a lélektani tényezőkre egyaránt.

A délkelet-ázsiai gyarmati országok, ahogyan ezt az előbbieken igyekeztünk bemutatni, semmiféle olyan antikolonialista ellenállást nem mutattak az 1930-as évek végéig, az 1940-es évek elejéig, vagyis a háború kitöréséig, ami előre jelezte volna azt, hogy az idegen uralom ellen általános népi összefogás van kialakulóban, és senki nem gondolta, beleértve az akkor már megjelenő nacionalista csoportokat is, hogy belátható időn belül a térség országai elnyerik a hön vágyott függetlenséget. A világháborúban a gyarmatok urai és a lakosság számára is váratlanul, teljesen új tényezőként jelentek meg a japán fegyveres erők. A japánok viharos gyorsaságú feltűnése nemcsak a hadszíntéren okozott meglepetést, hanem a helyi társadalmakban is. A japánok legyőzhetetleneknek és feltartóztathatatlannak tűntek, az európaiak több generáción, esetleg évszázadokon keresztül kialakított felsőbbrendűségének és mindenhatóságának mítosza pedig néhány nap alatt összeomlott.

A japánok 1940 májusában és júniusában kihasználták azt, hogy Hollandia, majd Franciaország teljes vereséget szenvedett Európában, és támaszkodhattak a nacionalista Thaiföld minden eddigieknél erősebb nyugatellenességére is. 1940 szeptemberében Japán a tengelyhatalmakhoz csatlakozott, és teljes egészében fel volt készülve arra, hogy – a már évtizedeken át Kínában kipróbált katonai eszközökkel – egész Délkelet-Ázsiát megszerezze.

Hiba volna azonban azt hinni, hogy a japánok kizárólag brutális katonai eszközökkel akartak eredményt elérni. 1941 elején, amikor a Phibun Songkram által vezetett Thaiföld a leghatározottabban követelni kezdte Franciaországtól azoknak a területeknek a visszaszolgáltatását, amelyeket a századforduló után elvesztett, és amelyek a Francia-Indokínához tartozó Laosz és Kambodzsa részei lettek, Japán közvetítőként jelentkezett. Nyilvánvaló volt, hogy a japánok nem egyszerűen pártatlan álláspontot képviselnek, és különösen nem a háborút akarják elkerülni. A közvetítőtevékenység révén bizonyos thai igények kielégítését vállalták, és ezzel egyszerre két legyet ütöttek. Egyrészt Thaiföldet magukhoz láncolták, és ez a különleges kapcsolat egészen a háború végéig megmaradt. Másrészt a franciákkal kezdett tárgyalásaik a francia gyarmati hatóságok kollaborációjához vezetett. A japánok nem vezették be közvetlen közigazgatásukat Francia-Indokínában, hanem a francia hivatali apparátust használták fel a japán uralom kiépítésére. Japán minden tekintetben főhatalommá vált Indokínában, Indokína természeti és emberi erőforrásai a japán hadigépezetet szolgálták. Ugyanakkor a japánok világosan látták, hogy erőik végesek, és csak akkor tudják katonai céljaikat elérni Délkelet-Ázsiában, ha azonnal lépnek. A francia kollaboráció megkímélte a japán hadvezetést egy új front nyitásától. Ennek sok előre nem látott következménye lett, többek között az, hogy Vietnámban a számottevő, bár addig elég passzív nacionalista mozgalom, amelyet elsősorban a kommunisták vezettek, azonnal a japánok ellen fordult. Ez a jelenség, legalábbis a háború első szakaszában, egyedülálló volt, hiszen másutt a függetlenségi erők a hagyományos gyarmattartó hatalommal szembenálló Japánnal való együttműködés különböző formáit alakították ki.

Miután Japán biztosította pozícióit Indokínában, azonnal demonstrálta, hogy totális háborút folytat, és nem rejtette el azt a szándékát, hogy magával az Egyesült Államokkal is konfrontálódni fog. Ennek nemcsak az volt az oka, hogy a Fülöp-szigeteket meg akarta szerezni, hanem az is, hogy a japán politikai elemzők már 1940 végén felismerték, hogy ha le is győzik az angolokat, a hollandokat és a franciákat, a győzelmüket csak akkor tudják konszolidálni, ha a későbbi ellenállásukat és visszacsapási képességeiket is megszüntetik. Abból indultak ki ugyanis, hogy ennek a háborúnak még egyáltalán nincs vége, és előttük nem volt kétséges, hogy az Egyesült Államok a nagy európai gyarmattartó hatalmakkal együtt fog működni, és Japánnal szemben fog fellépni. Ezek a megfontolások vezették Japánt oda, hogy december 7-én és 8-án Pearl Harbornál sikeres támadást indítsanak az Egyesült Államok ellen. Jelenleg a történeti és politikai irodalomban viták folynak arról, hogy a japán támadás mennyire érte készületlenül az Egyesült Államokat, és a valóságban milyen veszteségeket szenvedett el az Egyesült Államok hadiflottája és légierije. Ma már tudjuk, hogy egyáltalán nem lehet azt bizonyítani, hogy a háborúra készülő amerikai körök, élükön Rooseveltnel,

valamiféle hátsó szándékkal, mintegy becsalogatták volna Japánt Pearl Harborba, és engedték volna a japánok győzelmét, azzal a céllal, hogy beléphessenek a Németország elleni háborúba. Ez egy politikailag motivált, sanda szándékú feltételezés, amit éppen a kelet- és délkelet-ázsiai térség elemzése teljesen megcáfol. Az Egyesült Államok valóban óriási veszteségeket szenvedett. Csendes-óceáni flottája nagyrészt használhatatlanná vált, légierejének felét elvesztette a Clark légitámaszponton. Brit szövetségesei pedig még nagyobb veszteségeket szenvedtek ugyanezekben a hetekben. Az angolok ugyanis két nappal a Pearl Harbour-i csata után, december 10-én elvesztették két legfontosabb csatahajójukat, a Repulse-t és a Prince of Walest. Ez azt jelentette, hogy a japánok történelmi vereséget mértek ellenfeleikre, és ezzel megnyílt az út afelé, hogy egész Délkelet-Ázsia elfoglalására készüljenek. December 8-án és 9-én nemcsak az Egyesült Államok, hanem Nagy-Britannia és Hollandia is hadat üzent Japánnak.

1942 elején, a Pearl Harbor-i csata következtében a japánok lehetőséget láttak a Fülöp-szigetek megtámadására, és január 2-án bevették Manilát és Cavitét. Bár bizonyos amerikai pozíciók még hónapokig megmaradtak, az nem volt kétséges, hogy a Fülöp-szigetek egészét a japánok meghódították. Tíz nap sem telt el, és megindították a csatát Kuala Lumpur ellen, és ezzel a Maláj-félsziget is japán kézbe került. Azonban sokan még ezek után is úgy gondolták, hogy a nyugati hatalmak bizonyos lényeges pozíciókat meg tudnak tartani. Az angol és holland várakozások szerint a japánok kifulladásra, és gyakorlatilag bele fognak ütközni a bevehetetlen erőd, Szingapúr ellenállásába, ha egyáltalán támadásra vállalkoznak. Erre nem kellett sokáig várni, mert Kuala Lumpur elfoglalása után húsz nappal Szingapúr ostroma is megkezdődött. A japánok a thaiokat rávették arra, hogy üzenjenek hadat a szövetségeseeknek. Szingapúr ostroma nem tartott sokáig, lényegében két hét alatt elfoglalták, mégpedig a vártnál lényegesen könnyebben. Ennek a jelentősége nemcsak az volt, hogy az elsüllyeszthetetlennek vélt repülőgép-anythingó bevétele bekövetkezett, hanem az is, hogy kiderült, hogy a legnagyobb brit erőket koncentráló Szingapúrban, ahol a főleg kínai származású lakosság teljes egészében támogatta a brit erőfeszítéseket, a japánok ugyanazzal a könnyedséggel érték el sikereket, ahogyan ez a Fülöp-szigeteken és a Maláj-félszigeten is történt.

Ezek után a japánok a szigetvilágra vetették a szemüket, elsősorban a hatalmas kiterjedésű Holland-Indiára. A jelenleg már rendelkezésünkre álló források szerint a japánok itt sem kifejezetten katonai akciót akartak csak indítani, hanem megpróbálták egy olyasfajta technikát bevetni, mely Indokínában is sikert hozott, vagyis a holland közigazgatási apparátust felhasználni a gyarmat irányítására. Az indokínai modell azonban nem működött, a hollandok kitartottak saját londoni emigráns kormányuk mellett, és kollaborációs esetekről a holland bürokrácia

részéről nem tudunk. Ezért a japánok megindították a február 27. és március 1. között zajló háborút, amely a jáva-tengeri csatában csúcsosodott ki. Ennek eredményeképpen a japánok elsőprő diadalt arattak, március 6-án már Batáviát (a mai Jakartát) is bevették. Ez azt jelentette, hogy néhány nap, legfeljebb egy-két hét kellett ahhoz, hogy a japánok bármelyik ellenfelükkel végezni tudjanak. A szingapúri, majd a batáviai csaták után, részben ezekkel párhuzamosan, megindultak a japán csapatok Mianmar elfoglalására is. Az angolok március 7-én kiűrtették Rangunt, május elején pedig Mandalayt. Mianmar elfoglalása azt jelezte, hogy a japánok törzsterületüktől óriási távolságban is hatékonyak tudnak lenni. Ez felvetette annak lehetőségét, hogy hamarosan indiai területre helyezik át a háború súlypontját, és ott valószínűleg számíthatnak a generációk óta létező britellenes mozgalmak támogatására.

Mi lehetett a japán sikerek titka? A csendes-óceáni térséggel, a Kelet-Ázsiával és Délkelet-Ázsiával foglalkozó szakirodalom éppúgy, mint a korabeli katonai szakértők, különféle válaszokat adtak. Sokaknak az a véleménye, hogy a villámgyors japán győzelmek mindenekelőtt az európai gyarmati hatalmakkal szembenálló lakosság magatartásával magyarázhatók. A dokumentumok ugyan valóban arra vallanak, hogy a helyi lakosság és az akkor már szerveződő különböző nemzeti mozgalmak vezetői majdnem mindenütt örömmel fogadták a japánokat, ez azonban nem elégséges magyarázat, hiszen a japán győztes csaták időszakában a helyiek semmiféle hatékony segítséget nem tudtak nyújtani. Mások szerint sokkal nagyobb szerepe volt annak, hogy a gyarmati hatalmak az európai háborúra koncentráltak, s közülük kettő, Franciaország és Hollandia elvesztette a szuverenitását, és egyszerűen nem maradt elegendő energiájuk és – természetesen – eszközük sem arra, hogy a japán támadással szembeszálljanak.

Úgy véljük, az okok között nem lebecsülendő az, hogy az európaiak teljesen félreértették az új ázsiai erőviszonyokat, nem voltak képesek reális képet alkotni sem Japánról, sem saját gyarmataikról. A harmincas években ugyan mindenki beszélt a japán fenyegetésről és általában elismerő véleményt fogalmaztak meg a japán katonai kapacitásról, azonban gyakorlatilag mindenki kizárta annak a lehetőségét, hogy a japánok, miután erejük nagy részét lekötötte a Kínával szembeni hadviselés és Kína megszállásának terhei, Délkelet-Ázsiába is el fognak merészkedni. Osborn, a térség elmélyült ismerője hívja fel arra a figyelmet, hogy az általános hangulatot jól jelezte az az elterjedt angol vélemény, hogy a japánokra nem kell különösképpen odafigyelni, mert még megfelelő fizikai képességekkel sem rendelkeznek ahhoz, hogy a számukra teljesen ismeretlen délkelet-ázsiai körülmények között sikert arassanak. Szívósan tartotta magát az a nézet brit katonai körökben, hogy a japánok nem képesek sikeres légi hadműveleteket végrehajtani, mert gyenge a szemük, ezért harci gépeket nem igazán tudnak vezetni. Ugyan-

ilyen közhely volt az is, hogy a japánok a dzsungelháborúra teljesen alkalmatlanok, hiszen sem Koreában, sem Kínában ilyen viszonyokkal nem találkoztak. Úgyszintén hittek abban, hogy a Maláj-félszigeten az utakat szigorúan ellenőrizni tudják, így a japánoknak semmi esélyük nem marad. Az effajta lebecsülés mellett természetesen szerepet kapott az is, hogy az európaiak meg voltak arról győződve, hogy – ha vannak is feszültségek a gyarmati népekkel – „a bennszülöttek” tudják azt, hogy az angol, a francia, a holland uralom stabilitást, prosperitást, békét hozott nekik, és ezekért a jótéteményekért hálásak. Később kiderült, hogy az európai feltevések közül egyik sem állta meg a helyét. A japánok lényegesen erősebbek voltak, az alávetett népek nem kooperáltak a gyarmattartó hatalmakkal, sőt egyes helyeken, mint Holland-Kelet-Indiában, a függetlenségi mozgalmak pillanatok alatt számottevő erőkké váltak, és együttműködtek Japánnal. Mianmarban az Aung San vezette hazafias mozgalom kifejezetten a japán háborús erőfeszítéseket segítette. A japánok győzelméhez hozzájárult a franciák kollaborációja is, ugyanúgy, mint Thaiföld revizionista politikája, amely az elveszett területek visszaszerzésének reményében segítette a japán támaszpontok kiépítését a Mianmar elleni háborúban.

Ami a katonai műveleteket illeti, a japánok rendkívül gyors győzelemsorozata elterelte a figyelmet arról, hogy 1942 tavaszától kezdve már védekezni is kényszerültek, noha a japán haderő – nagyon tehetséges, sikeres vezetőkkel az élén és a fanatikus Hideki Tojo hadügyminiszter irányításával – megszerezte Délkelet-Ázsiában azt, amire szüksége volt: a kimeríthetetlen nyersanyagforrásokat, az emberi erőforrásokat, és különösebb belső ellenállással sem kellett találkoznia. A későbbi japán vereséghez vezető fordulatnak jelentékeny gazdasági, katonai és politikai okai voltak. 1942 tavaszától az amerikaiak elképesztő gyorsasággal átállították a gazdaságukat a háború vitelére, pontosan tudták, hogy számukra egyformán fontos az atlanti és a csendes-óceáni front. A híres korall-szigeteki csatában a japán sikersorozat megtört, és 1942 májusában a midway-szigeteki győzelem megnyitotta az utat afelé, hogy 1943–44-ben két legendás amerikai katonai vezető, Mac Arthur tábornok és Nimitz admirális vezetésével meginduljon egy olyan – hosszú és megállíthatatlan – hadművelet, amelyet a sajtó akkoriban szigetről szigetre ugrálásnak (island-hopping) nevezett. Ez azt jelentette, hogy a Csendes-óceán szigeteit kemény és véres csatákban egymás után szerezték vissza. Az a gyöngesége a szövetségeseknek, ami kezdetben a japán sikereket elősegítette, nevezetesen az, hogy nem koordináltak, megszűnt azzal, hogy 1943-tól kezdve valóban létrejött a közös katonai koordináció Lord Louis Mountbattennek, a délkelet-ázsiai csapatok főparancsnokának vezetésével. A japánok veszteségeit növelte, hogy 1945 májusában Rangunt az angolok vissza tudták foglalni. Szükséges megjegyezni azt, hogy a szövetségesek sikereiben a különböző helyi geril-

lacsapatok is szerepet játszottak szinte mindenütt Délkelet-Ázsiában. Ezek a gerillacsapatok általában baloldaliak voltak, és többnyire kommunista vezetésűek. A politikai tényezőkhöz hozzátartozik az, hogy a helyi lakosság a kezdeti eufória után mindenütt nagy csalódással szemlélte a japánok tevékenységét. A japánok óriási lelkesedést váltottak ki, amikor megjelentek, és megszegyenítették a faji felsőbbrendűség mítoszát valló európaiakat, de a lakosság gyorsan kiábrándult „a felszabadítókból”, akik még kegyetlenebbül rabolták ki országaikat, mint korábbi uraik. A hagyományos kereskedelmi kapcsolatok elvágása, a háborús erőforrások céljából megnövelt adók, a kényszermunka és a háború előrehaladtával a termelés, illetve a fogyasztás visszaesése súlyosan érintette a lakosságot. A japánoktól a helyiek joggal várták el, hogy az európai rasszizmus helyett az ázsiai szolidaritás szellemében tevékenykedjenek, ahogyan ezt ígérték, de ebben is csalódniuk kellett. A japánok a saját felsőbbrendűségüket brutálisan érvényesítették minden megszállt országban. Mindazonáltal a japán győzelmek és a megszállás visszafordíthatatlan folyamatokat indított meg: a megrendült európai uralmat nem lehetett visszaállítani, legfeljebb rövid időre.

A japán uralom és a függetlenségi mozgalmak

A japán uralom igen rövid ideig tartott Délkelet-Ázsiában, de a hatásai mérföldkövet jelentettek. Nem csak arról van szó, hogy a japán időszakban olyan nemzeti függetlenségi mozgalmak erősödtek meg, amelyek végül lehetetlenné tették a gyarmati hatalom visszaállítását. Ennél a kép sokkal komplexebb. A hosszabb vagy rövidebb, de nagyon intenzív és örökkévalónak tűnő európai (és amerikai) gyarmati uralom stabilitásába vetett hit tört meg, és a délkelet-ázsiai társadalmakban elfogadható és realisztikus alternatívaként jelent meg a függetlenség. Változásokra ösztönzött a bizonytalanság, az átmenetiség érzésének megerősödése és az általános elkeseredés a háború okozta pusztítások miatt, de a remény is, hogy az egész világ jóra fog fordulni.

A japánok a megjelenésükkel új ideológiát is hoztak. Ennek legismertebb eleme a „Nagy Kelet-Ázsiai Együttes Virágzás Szférája” nevű program, amely a hatalompolitika szempontjából összekapcsolta Japánt, Mandzsúriát, Koreát, Kína megszállt területeit és Délkelet-Ázsiát. Ezt a „boldogság elkövetkezendő ezer éve keretként” fogalmazták meg, és ez együtt járt az „Ázsia az ázsiaiaké” jelszó meghirdetésével. A gyarmati uralom visszásságaitól szenvedő és a faji megkülönböztetést igen nehezen megélő délkelet-ázsiaiak számára ezek reményt jelentettek.

A japán megszállás azonban nem felelt meg a társadalmak hirtelen megnőtt igényeinek. Nemcsak azért, mert a politikai ígéretek, főleg rövid idő alatt, általában nem szokták beváltani, hanem a délkelet-ázsiaiak számára érthetetlen és

elfogadhatatlan gazdaságpolitika miatt is. Délkelet-Ázsia nagyon intenzíven és végérvényesen bekapcsolódott a világgazdaság és a világkereskedelem új rendszerébe a XIX. század második felétől egészen a világháborúig. Ráadásul voltak a térségnek olyan területei, ahol félezer éve szervesültek a kapcsolatok a világkereskedelemmel. A japán megszállással ezek a nemzetközi kapcsolatok összetörték. Elvileg korábban minden nemzeti forradalmár, hazafi, sőt még a közgazdászok egy része is elfogadhatatlannak tartotta azt, hogy exportgazdasággá alakultak át a gyarmati országok, ahol a világpiaci igényeinek megfelelően a termőföld jelentős része, a munkaerő számottevő hányada exportra dolgozott, és visszaszorult a helyi igények kielégítése. Ami viszont bekövetkezett a japán hódítással, ennek a megfordítása volt: kifejezetten kényszerítették a lakosságot arra, hogy a gumi vagy a fűszerek helyett élelmiszert termeljenek. Ez látszólag visszatérést jelentett volna a prekoloniális időszakhoz, amire sokan nosztalgiával gondoltak, de ez már lehetetlen volt. Az exportpiacok elvesztéséért a termelőket senki és semmi nem kompenzálta. Az exporttermékek egy részére igényt tartottak a japánok is, de az ellentételezés elégtelen volt. Szükségük volt gumira, ónra, rengeteg más mezőgazdasági termékre és bányakincsre, de vonakodtak megfizetni a piaci árakat.

A délkelet-ázsiaiak igencsak rosszul fogadták azokat a szabályokat, amelyek a kizárólagos japán uralmat szimbolizálták. Mentalitásuktól nagyon távol álltak a merev és szigorú japán irányítási módszerek. A császárkultusz bevezetése, a különböző japán katonai ceremóniakon való kötelező részvétel mindenki előtt világossá tette, hogy a holland vagy az angol uralom helyett most japán uralom kezdődött, és nem partnerség „az Együttes Virágzás Szférájában”. A közvetlen katonai ellenőrzés kiterjedt a gazdaság és a társadalom minden szférájára. A közmunkában történő részvétel kötelező volt, és általános a helyiek besorozása egyes katonai egységekbe.

A japánok ugyan igyekeztek jó kapcsolatokat teremteni a különböző nacionalista vezetőkkel, és egy részüket kétségkívül integrálni is tudták az új hatalmi szerkezetbe, ám ezzel együtt nagy visszatetszést keltett, hogy lényegében a régi gyarmati közigazgatási apparátust, ahol csak lehetett, fenntartották. Francia-Indokínában nemcsak a helyi lakosságból kikerült hivatalnokokat tartották meg. Míg a holland és a brit területeken az európaiakat általában internálták, és szörnyű tortúrákon kellett keresztülmenniük, addig Indokínában a japán hatóságok – nyilván abból kiindulva, hogy a kollaboráció a francia anyaországban is igencsak jól működött a Vichy-rendszer időszakában – leültek tárgyalni a helyi francia katonai és államigazgatási vezetőkkel, aminek eredményeképpen a francia gyarmati főkörmányzó, Decoux egészen 1945 tavaszáig a helyén maradt. (Akkor sem ő mondott le, hanem a japánok változtatták meg a politikájukat.) A japán uralom alatt teljesen intakt maradt a francia apparátus, hiszen a japánok úgy értékelték a

helyzetet, hogy nincs energiájuk, pénzük és emberük arra, hogy új közigazgatást szervezzenek. Ez azt jelentette, hogy Indokínában a helyi nemzeti csoportokkal – amelyeket a japánok szemében teljesen elfogadhatatlanul általában kommunisták vezettek, vagy legalábbis majdnem mindenütt a kommunistáknak volt túlsúlyuk – nem látták kicserélhetőnek a francia közigazgatási apparátust.

A japánok Francia-Indokínán kívül is megpróbálták együttműködni az európai gyarmati közigazgatással, de ez a törekvésük sikertelen maradt. A legtöbb megszállt országban a japánok a formális kormányzást átadták a helyi nacionalista vezetőknek. Jól együtt tudtak működni Mianmarban Aung Sanggal. Miuután a mianmari nemzeti függetlenségi mozgalom rendkívül makacs, kemény és céltudatos volt, az együttműködést a háború végén már nem tudták fenntartani, és maga Aung Sang antifasiszta frontot alapított, szembe fordult a japánokkal, és hajlandó volt az angolok támogatását is elfogadni. Mindazonáltal a japánok engedték, hogy Mianmarban 1943. augusztus 1-én kikiáltásák a függetlenséget, ennek akkor a főszereplője Ba Maw volt, aki japán támogatással az első miniszterelnöke lett Mianmarnak. Ő maga a kor szellemének megfelelően addipadinak, azaz vezérnek nevezte magát, ez a névválasztás kifejezte politikai orientációját.

Indonéziában könnyebb helyzetük volt, mert Sukarno, a nemzeti mozgalom elvitathatatlan vezetője (és ekkor már sokak szerint atyja) lehetőséget látott arra, hogy a japán megszállás körülményei között Indonézia függetlenségét előmozdítsa. Ez azt jelentette, hogy viszonylag gördülékeny együttműködés alakult ki a Sukarno vezette nemzeti mozgalom és a japán megszálló erők között. Az indonézek igyekeztek kihasználni azokat a katonai szervezeteket, amelyeket a japánok létrehoztak, hogy kiképzést adjanak saját kádereiknek. Ez hosszú távon valóban segítette az indonéz nemzeti mozgalmat, hiszen olyan szervezeteket hoztak létre, amelyek később, a hollandok visszatérésekor, igencsak hatékonyak lettek. A japán uralom és a Sukarno vezette nacionalisták szoros együttműködése nemcsak katonai területen segítette a későbbi, hollandok elleni függetlenségi harcot. Indonézek százezrei kerültek kisebb-nagyobb közigazgatási pozícióba, ami az új nemzeti káderek kiképzését segítette. A japán időszakban a kormányhivatalokban a holland nyelv használatát betiltották, és bevezették az indonéz nyelvet. 1940 közepén a japán hadvezetés már számolt az indonéz szigetek kiürítésével, ezért csökkentették a közvetlen ellenőrzést, és minden segítséget megadtak a nacionalista vezetésnek, hogy kivonulásuk után megnehezítsék a nyugati szövetségesek visszatérését és Indonézia visszafoglalását. Ekkoriban már határozottan igyekeztek rábeszélni az indonéz forradalmárokat, hogy kiáltásák ki az ország függetlenségét. Bizonyos fenntartásokat hangoztatva és némi késlekedéssel az indonéz nemzeti erők – a Japán elleni atomtámadások után néhány nappal – 1945. augusztus 17-én kinyilvánították az Indonéz Köztársaság megszületését.

A Fülöp-szigeteken is létrehoztak a japánok egy őket támogató „független” kormányt, ezt José Laurel vezette, aki az első miniszterelnök lett.

A Maláj-félszigeten a japánok folytatták a lakosságot megosztó politikát, amire a brit uralom is épült. Ebben a térségben egyértelműen a maláj muszlim nacionalizmust támogatták az általuk mindenütt gyűlölt – és velük szemben a legnagyobb ellenállást tanúsító – kínaiak hátrányára. A maláj-félszigeti nacionalisták viszonylag új erőt jelentettek, hiszen nagyon kevés előzménye volt az eddigi ellenállásuknak. A független államiséget vallási alapon kívánták megszervezni. Japán segítségével létrehoztak különböző vallási szervezeteket, és ezek a japán uralmat elfogadták. A japánok érintetlenül hagyták a szultánatusokat, és ugyanúgy közvetítésre kívánták őket használni, ahogyan ezt korábban a britek tették. A maláj muszlim nacionalistákat azonban nagyon rosszul érintette, hogy a japánok a buddhista Thaiföldet támogatták és a Maláj-félsziget négy északi államát Thaiföldnek adták.

A japán lépés nemcsak a thaiokkal való vallási szolidaritást fejezte ki, hanem része volt egy szélesebb stratégiának is. A japán hatalom sok más területen is együttműködött a térség egyetlen független államával, Thaifölddel. Itt mint szövetségesek léptek fel, és ebben a minőségben igyekeztek a thaiokból mindazt kisajtolni, amire szükségük volt a háborús erőfeszítésekhez, beleértve az infrastruktúra olyan fejlesztését, amely Japán Mianmar elleni háborúját segítette. Ekkor épült a „halálvasút” elsősorban kínai, maláj és részben thai kényszermunka igénybevételével, de itt éltek szörnyű körülmények között a szövetségesek elfogott katonái, angolok, ausztrálok és mások. Thaiföldet a japánok értékes szövetségesnek tekintették, így Thaiföld visszakapta a sajátjának tekintett shan államokat is Mianmartól, és visszaszerezte a franciáknak a XIX. század végén kényszerből átengedett területeit Kambodzsától és Laosztól.

Ezekben az években egész Délkelet-Ázsiában megerősödtek az ellenállási mozgalmak. Ahogyan erről eddig szó volt, ezek az ellenállási mozgalmak az esetek nagy részében a japánokkal is rendkívül ellentmondásos viszonyt alakítottak ki. Az a paradox helyzet alakult ki, hogy a nyugatiakkal a legélesebben szembenálló személyek és mozgalmak a japán uralom második évétől kezdve keresni kezdték a korábbi gyarmatosító hatalom, de még inkább az amerikaiak barátságát. Furcsa helyzet alakult ki, mivel a japánellenes mozgalmakat szinte mindenütt olyan nacionalisták vezették, akik egyértelműen baloldaliak voltak, és szoros kapcsolatban álltak a kommunista mozgalommal. Ez feladta a leckét az amerikai és angol japánellenes katonai erők vezetőinek. Az általános képlet az lett, hogy mindenütt létrejött az együttműködés a baloldali gerillák és a nyugati hatalmak fegyveres erői között. Az amerikaiak pontosan tudták, hogy a Fülöp-szigetek visszahódításába a Hukbalahap (Japán-ellenes Népi Hadsereg, rövid formában:

Huk) nevű kommunista szervezetnek döntő szerepe lehet, ám nagyon tartottak attól, hogy a győzelem után nagy árat fognak kérni a Fülöp-szigeti kommunisták. Ez be is következett. Amikor a japánokat igen kemény harcok után a Huk segítségével visszaszorították, szinte azonnal feszültség és nyílt ellenségeskedés kezdődött a visszatérő amerikai csapatok és a Huk között. Az egész kérdést bonyolította az, hogy az amerikaiak által eddig erőteljesen támogatott hagyományos Fülöp-szigeteki feudális, vagyis feudális eredetű uralkodó osztály – az a néhány száz család, amelynek tagjai mindig is gyakorolták a Fülöp-szigeteken a gazdasági hatalmat, és irányították a közéletet – a háború idején a japánokkal működött együtt. A dilemmát MacArthur úgy oldotta fel, hogy egyértelműen megbocsájtott a japánokkal kollaboráló Fülöp-szigeteki elitnek, hiszen a másik oldalon ott voltak a félelmetes befolyással rendelkező Huk-tag politikai vezetők és harcosok, akiket úgy tartottak számon, mint akik egyértelműen a szovjet és a kínai kommunista pártok utasításait követik.

A Maláj-félszigeten a kommunista párt ugyanazon a néven, mint a Fülöp-szigeteki társaik, „japánellenes népi hadsereget” hozott létre. Ez a szervezet meglehetősen hatékony volt, és kereste kapcsolatot –, főleg a Komintern irányváltása és feloszlása után – a britekkel. A brit fegyveres erőknek, sőt később a délkelet-ázsiai egyesített parancsnokságnak a vezetője, Lord Mountbatten hajlandó volt sokkal nyitottabb lenni a malajziai kommunistákkal. A malajziai kommunisták pozícióit azonban lényegesen gyöngítette az, hogy lényegében kínaiakból álló szervezet volt.

A háborút követően a világpolitika vezető tényezői közül senki nem látott arra esélyt, hogy belátható időn belül Délkelet-Ázsiában független államok alakuljanak ki. A gyarmatosítás fenntartásának hívei azt ismételték, hogy ezen államok egy része a gyarmati hatalmak kreációja volt. Holland-India vagy Malájföld ebben a formában a történelemben valóban soha nem létezett, és abszurdnak tűnt az a feltételezés, hogy a hollandok és a britek által kialakított egységek képesek lesznek szuverén államként működni.

Az angolok nagyon furcsa helyzetbe kerültek. Az indiai fejlemények oda vezettek, hogy elodázhatatlanná vált India függetlenné válása. Éppen a délkelet-ázsiai katonai főparancsnok, Mountbatten volt az, aki az utolsó alkirályként a függetlenné válás folyamatát Indiában levezényelte. Mountbatten és azok számára, akik az erőviszonyokat és a világ új fejlődési trendjeit reálisan látták, nem volt kétséges, hogy amennyiben a brit uralom Indiában megszűnik, bizonyos pozíciókat talán meg lehet tartani, de a gyarmati uralom teljes felszámolása mindenütt be fog következni. Ezután viszont felvetődött az a kérdés, hogy ha India függetlenséget kap, akkor a szomszédjában lévő Mianmarban érdemes-e, lehetséges-e, nagyobb erőfeszítéseket tenni? A brit adminisztrációnak az volt a véleménye, hogy

Mianmarnak is függetlenséget kell adni, és a tényleges befolyással bíró Aung San tábornokot kell elismerni, őt tekintették tárgyalópartnernek. Ugyanakkor sok tekintetben máig megmagyarázhatatlan az az angol intenció, hogy a maláj világot és Szingapúrt meg kell tartani. Szingapúrt Churchill a brit birodalom számára a legfontosabb városnak tekintette, és ebből következően Malájföldnek sem kívánt függetlenséget adni. Brit hivatalos vélekedés szerint nem volt olyan komoly helyi erő, amely ne értett volna egyet a brit uralom visszaállításával. Vitathatatlan ténynek tartották, hogy Szingapúrban a britekhez lojális lakosság segítségével meg fogják tartani a hatalmat. Kiderült, hogy ez a számítás téves volt. Mai ismereteink birtokában érthetetlen, hogy az angolok, akik nemcsak Indiát adták fel, hanem az Indiához vezető út támaszpontrendszerét is készek voltak felszámolni, kiszálltak a görög polgárháborúból, és a különleges jelentőségű közel-keleti pozíciókat sem tudták tartani, Délkelet-Ázsiában hajlandók voltak hosszú távú kötelezettségvállalásra. Nemcsak saját gyarmataikra tértek vissza, ennél továbbmentek. Meg akarták ismételni azt, amit a napóleoni háborúk után tettek, amikor elfoglalták a Holland–Kelet-indiai Társaság területeit és ezeket visszaadták Hollandiának. Vállalkoztak arra is, hogy a Chang Kai-sek vezette Kínával együtt a japánok távozása után Vietnámot megszállják, és előkészítsék a terepet a franciák visszatérésére.